

Makale Künyesi (Araştırma): Türker İlter, F. (2022). Çağdaş Irak Türkmen şairi Mehmet Ömer Kazancı'nın koronavirüs şiirleri üzerine. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 190-207.

<https://doi.org/10.32321/cutad.917761>

ÇAĞDAŞ IRAK TÜRKMEN ŞAİRİ MEHMET ÖMER KAZANCI'NIN KORONAVİRÜS ŞİİRLERİ ÜZERİNE*

Ferah TÜRKER İLTER¹

ÖZET

Yeni tip koronavirüs (COVID-19), 2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmış ve ilk vakaların tespit edilmesinden kısa süre sonra tüm dünyayı tehdit eden bir salgına dönüşmüştür. Koronavirüs salgını, insanlık tarihi boyunca görülen her salgın gibi, ekonomik, siyasal ve toplumsal sonuçları itibarıyla toplumları derinden etkilemiş ve edebiyata konu olmuştur. Bu makalede, çağdaş Irak Türkmen edebiyatının en önemli şairlerinden Mehmet Ömer Kazancı'nın koronavirüs salgını üzerine yazdığı şiirler incelenmiştir. Toplumun sorunlarına her zaman duyarlı olan Kazancı, salgın döneminde yaşananlara kayıtsız kalmamış ve genelde Irak halkının özelde ise Türkmenlerin bu salgından nasıl etkilendiğini şiirleri aracılığıyla dile getirmiştir.

Anahtar kelimeler: Koronavirüs (COVID-19), salgın, Mehmet Ömer Kazancı, Irak Türkmen edebiyatı, şiir.

ON CORONAVIRUS POEMS OF CONTEMPORARY IRAQI TURKMEN POET MEHMET ÖMER KAZANCI

ABSTRACT

The new type of coronavirus (COVID-19), emerged in Wuhan, China, at the end of 2019 and after the first cases were detected, it turned into a pandemic threatening the whole world. Like every pandemic throughout human history, the coronavirus pandemic, deeply affected societies in terms of its economic, political and social consequences and become a subject of literature. In this article, the poems written by Mehmet Ömer Kazancı, one of the most important

* “Şair Mehmet Ömer Kazancı'nın Hayatı ve Edebî Kişiliği” başlıklı bölümün yazımında sorularımızı titizlikle cevaplayan şair Mehmet Ömer Kazancı'ya, şiirlerin tarafımıza ulaşmasına vesile olan Prof. Dr. Çoban Hıdır Uluhan ve Prof. Dr. Fikret Türkmen'e teşekkür ederiz.

¹ Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı, Dr. Öğr. Üyesi, ferahaturker@hotmail.com.
<https://orcid.org/0000-0002-5569-2951>

poets of contemporary Iraqi Turkmen literature, on the coronavirus pandemic are examined. Kazancı, who is always sensitive to the problems of society, did not remain unresponsive to what happened during the pandemic period and by means of his poems, he expressed how the Iraqi people in general and Turkmens in particular were affected by this pandemic.

Keywords: Coronavirus (COVID-19), pandemic, Mehmet Ömer Kazancı, Iraqi Turkmen literature, poem.

GİRİŞ

Tarih boyunca deprem, sel, yangın gibi doğal afetler, sonuçları itibarıyla insanlığı derinden etkilemiştir. Tarihin en eski dönemlerinden beri görülen, toplum üzerinde siyasî, sosyo-ekonomik ve kültürel pek çok etkisi olan afetlerden biri de toplu ölümlerin yaşandığı salgın hastalıklardır. İnsanlık tarihine en çok etki eden salgın hastalıklar veba, kolera, tifüs, çiçek, ebola ve grip (İspanyol Gribi, Asya Gribi) olarak sıralanırken (Şeker vd. 2020, s. 21), 2020 yılında listeye “yeni tip koronavirüs” (Covid-19) de dâhil olmuştur. Resmî kayıtlara göre, virüs ilk olarak 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. Çok hızlı bulaştığı tespit edilen virüsün tüm ülkeler için tehdit oluşturabilme ihtimali üzerine Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde “küresel salgın/pandemi” ilan edilmiştir. Ne var ki alınan önlemler etkili ve yeterli olmamış, virüs kısa sürede hemen hemen tüm dünyaya yayılmıştır.

21. yüzyılda, insanlığın bilim ve teknolojiye altın çağını yaşadığının düşünüldüğü bir dönemde, bir virüs yüzünden bütün dünyada hayatın durma noktasına gelmesi ve birincil önceliğin hayatta kalmaya çalışmak olması, aslında insanın doğa karşısında nasıl bir acizlik içerisinde olduğunu göstermiştir. İnsanlar bir taraftan bu gerçeğe yüzleşirken, diğer taraftan virüse yakalanma ihtimalinin yarattığı ölüm endişesiyle psikolojik olarak derinden etkilenmişlerdir. Bilim adamları tarafından, koronavirüsün bulaşma hızının ve öldürücülüğünün diğer virüslere göre oldukça yüksek olduğunun söylenmesi, özellikle ilk günlerde bulaşma yollarının tam tespit edilememesi ve bu konudaki bilgi kirliliği, etkin bir tedavi yönteminin olmaması, aşılamanın ancak bir yıl sonra başlaması, medya aracılığıyla insanların günbegün vaka ve ölümlerle ilgili verileri takip etmeleri, bu endişelerin daha da artmasına sebep olmuştur. Böylelikle, en eski dönemlerden bu yana “ölümsüzlük arzusunda” olan insanoğlu, “kaçınılmaz bir son olan ölüm” karşısındaki acizliğini şiddetli bir biçimde yeniden hissetmiştir.

Bu dönemde insanların yaşadığı korku, sadece ölüm korkusu değil, koronavirüsün bulaştırıcılığının çok yüksek olması nedeniyle hastaların hastanelerde tecrit edilmesi ve dolayısıyla insanların sevdikleriyle vedalaşmadan ölmekten korkmasıyla da ilgilidir. Virüsün yayılmasının önüne geçebilmek için hükümetler tarafından uygulanan tedbirler kapsamında defin dâhil olmak üzere ölüm sonrası uygulamalarda bazı kısıtlamalara gidilmesi insanlarda kaygı yaratan bir başka durum olmuştur. Bu kısıtlamalar neticesinde insanlar yakınlarını inançlarına ve geleneklerine uygun bir şekilde defnedememişler, taziye ziyaretleri yasaklandığı için acılarını paylaşamamışlardır. Oysaki ölüm sonrası uygulanan ritüeller, yakınlarını kaybeden insanların yoksunluk sürecine girmesini önlemek için önemlidir (Burcu vd. 2008, s. 30-31). Modern toplumların ölüme yüklediği anlamlandırmanın bilinçaltını oluşturan bu uygulamaların bir kısmı (Sağır, 2017, s. 74), ölen kişiyi öteki dünyaya yolculuğu sırasında muhtemel tehlikelerden korumayı, yolculuğu kolaylaştırmayı ve geri dönmesini önlemeyi amaçlarken, bir kısmı ise ölen kişinin yakınlarının acısını hafifletme ve yeniden topluma katılmalarını sağlamaya yöneliktir (Örnek, 2016, s. 183, 285). Dolayısıyla salgın döneminde uygulanan kısıtlamalar neticesinde taziyelerin de yasaklanması, kaybın kabullenilmesini güçleştiren ve insanlarda kaygı oluşturan bir başka durum olmuştur.

Tüm bunlar düşünüldüğünde bir yandan virüse yakalanma ve ölüm korkusu, diğer yandan sevdiklerini kaybetme ve görevlerini yerine getirememeye korkusu toplumlarda derin endişelerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Virüsün görüldüğü tüm toplumlarda yaşanan bu evrensel duygular, kuşkusuz en güzel yansımaları sanatta bulmuştur. Diğer sanat dallarına nazaran belki de sosyal yapıyla daha fazla iç içe olan, sosyo-psikolojik yapı hakkında daha fazla fikir veren, toplumsal kriz, salgın ve afet gibi konuları da ele alan edebiyat alanında (Çetin, 2020, s. 2-3) ise ilk etapta örneklerin şiirle verildiğini söylemek mümkündür.

Irak Türkmen edebiyatı da tüm dünyayı saran bu virüse kayıtsız kalamamış ve gerek halk edebiyatında gerekse modern edebiyatta bu dönem yaşananlarla ilgili pek çok şiir verilmiştir. Bu dönem, koronavirüs konusunu işleyen şairlerden biri de çağdaş Irak Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden Mehmet Ömer Kazancı'dır. Makalede, şairin koronavirüs ile ilgili şiirleri özelinde, salgının gerek insanlıkta gerekse Irak Türkmenlerinde yarattığı hissiyatlar Kazancı'nın gözünden değerlendirilecektir. Bu bağlamda yapılan incelemede şiirlerin içeriği üzerinde durulacak, ele alınan konulara odaklanılarak salgının edebiyat zeminine nasıl taşındığı, şairin koronavirüsü hangi yaklaşımlarla ele aldığı değerlendirilecektir.

Kazancı'nın koronavirüs temalı altı şiirinin metin analizi yöntemiyle tahlil edileceği makalede, şiirlerin özellikle konu, duygu, anlam ve düşünce gibi içerik unsurları tespit edilmeye çalışılacaktır. Şairin söz konusu şiirlerinde kullandığı dil ve üslup ile estetik malzeme ise bir başka çalışmanın konusudur ve bu çalışmanın kapsamı dışında tutulacaktır.

MEHMET ÖMER KAZANCI'NIN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Mehmet Ömer Kazancı, 1952 yılında Kerkük'te dünyaya gelmiştir. Kazancı'nın yetişmesinde babasının payı büyüktür. Babası okur-yazar olmasa da çocukların eğitimine ve millî bilinçle yetişmelerine önem vermiştir. Türkmenlere ana dilde eğitimin yasak olmasından dolayı, ilkokulda Arapça eğitim almak zorunda kalan Kazancı, ilk yıllarda büyük sıkıntılar çekse de babası sayesinde bu zorlukları aşmıştır. Baba Ömer Kazancı, Kardeşlik Dergisi'nin² çıkan her yeni sayısını eve getirmiş ve oğluna okutmak suretiyle onun okumaya olan hevesini arttırmıştır. Şair, bu dergi sayesinde Türkmen ve Türk edebiyatlarını da tanımaya başlamıştır. Kazancı, ilk şiirlerini lise döneminde kaleme almış; ancak yayınlamaya cesaret edememiştir. Lise yıllarında arkadaşlarıyla kurdukları öğrenci birliği ise hem millî bilincinin hem de edebî yeteneğinin gelişmesine katkı sağlamıştır (Al-Chalaby, 2015 s. 1-35; Küzeci, 2006, s. 319).

Mehmet Ömer Kazancı, 1971 yılında Bağdat Üniversitesi Ziraat Fakültesinin Gıda Teknolojisi Bölümüne kaydolmuş ve böylelikle hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönem etkinliklerine katıldığı Türkmen Kardeşlik Ocağı'nda önemli edebiyatçılarla tanışmış ve ilk şiirlerini Kardeşlik Dergisi'nde yayımlayarak edebiyat dünyasına adım atmıştır. 1975 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra girdiği yüksek lisans programını, 1978 yılında tamamlamıştır. Kazancı bu dönemde, Baas Rejiminin baskıcı tutumundan dolayı edebî faaliyetlerine bir süre ara vermiş ve bilimsel çalışmalarına yönelmiştir (Al-Chalaby, 2015, s. 35-37; Küzeci, 2006, s. 319).

Kazancı, 1978-1981 yılları arasında Süleymaniye Üniversitesi Ziraat Fakültesinde, 1981-1986 yılları arasında Erbil'de Salahattin Üniversitesi Ziraat Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Erbil'de bulunduğu dönemde, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı şiirlerinin yanı sıra deneme ve eleştiri türünde kaleme aldığı yazılarla

² Kardeşlik Dergisi, 1960 yılında Bağdat'ta kurulan ilk Türkmen kültür derneği "Türkmen Kardeşlik Ocağı" tarafından Mayıs 1961'de yayımlanmaya başlayan Türkçe-Arapça aylık bir dergidir (Mohammed, 2015, s. 33, 35).

da dikkat çekmiştir. 1993 yılında Bağdat Üniversitesi Ziraat Fakültesine atanan Kazancı, bu bölümde başladığı doktora eğitimini 1998'de tamamlamıştır. Kazancı, bu dönemde hem edebî üretimini devam ettirmiş hem de halka edebiyat sevgisini aşlamak için radyo ve televizyonda edebiyat programları hazırlayıp sunmuştur. 2006 yılında Ziraat Fakültesi Biyoteknoloji ve Genetik Mühendisliği kürsüsünde profesör olan Kazancı, 2017 yılında emekliye ayrılmıştır (Al-Chalaby, 2015, s. 39-41; Küzeci, 2006, s. 319).

Mehmet Ömer Kazancı, 2005-2013 yılları arasında Türkmen Kardeşlik Ocağı (TKO) yönetim kurulu başkanlığı ile aynı yıllar arasında ocak tarafından çıkarılan Kardeşlik Dergisi'nin genel yayın yönetmenliğini yapmıştır (Al-Chalaby, 2015, s. 39-41). Kazancı, 2013 yılında Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın "onursal başkanı" seçilmiştir.

Edebî hayatına üniversite yıllarında yayımladığı şiirlerle başlayan Kazancı, şiirin yanı sıra hikâye, deneme ve eleştiri gibi türlerde de eserler vermiştir. Günümüze kadar on şiir kitabı, iki hikâye kitabı, on üç araştırma-inceleme kitabı yayımlanmıştır. Irak'taki tüm Türkçe gazete ve dergilerde, yüzlerce eseri yayımlanan Kazancı, yurt dışında da (Türkiye, Türkmenistan, Kıbrıs, Kazakistan gibi) çeşitli edebiyat etkinliklerine katılmış ve bu ülkelerdeki edebî dergilerde eserleri yayımlanmıştır (Al-Chalaby, 2015, s. 168). 2019 yılında, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından düzenlenen "Türkçe'nin 13. Uluslararası Şiir Şöleni"nde Sehend Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür.

MEHMET ÖMER KAZANCI'NIN KORONAVİRÜS ŞİİRLERİ

Çağdaş Irak Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden Mehmet Ömer Kazancı'nın koronavirüs salgını ile ilgili yazdığı altı şiiri mevcuttur. Şair "Bize Göre Korona Sizden Çok Merhametli", "Vaktinde Geldin Korona", "Koronadan Uyarı", "Kalk Toparlan", "Hangi Yaşayız Dostlar", "Dünya İçin Dua Edin" başlıklı şiirlerini, 2020 yılının Şubat-Nisan ayları arasında kaleme almıştır. Bu dönem, virüsün dünyaya yeni yeni yayıldığı, Irak'ta da ilk vakaların tespit edilip kısmî karantina uygulamalarının başladığı bir dönemdir. Kazancı'nın elimizdeki şiirlerini incelediğimizde, koronavirüsle mücadele eden tüm toplumlarda görülen ortak korkuların, kaygıların, kısıtlamaların getirdiği sıkıntıların şiirlerine yansıdığını görmekteyiz. Ancak şiirlerde asıl dikkatimizi çeken, halkın sorunlarına her zaman duyarlı olan ve bunları ifade etmekten çekinmeyen Kazancı'nın koronavirüs şiirleri aracılığıyla Türkmenlerin uzun yıllardır yaşadıkları sıkıntıları dile getirmesidir.

Bilindiği gibi, I. Dünya Savaşı'nda imzalanan Mondros Mütarekesi ve 1926'da imzalanan Ankara Antlaşması ile Irak'ta Türk

hakimiyeti son bulmuş ve bölgedeki Türkmenler için karanlık günler başlamış, yönetimler değişse bile Türkmenlere uygulanan baskı ve asimilasyon politikaları değişmemiştir. Türkmenler bir taraftan katliamlara maruz kalarak yok edilmeye, diğer taraftan da göçe zorlanarak, haklarından mahrum bırakılarak milli kimlikleri unutturulmaya çalışılmıştır (Saatçi, 1996, s. 183; Mohammed, 2015, s. 22-23). 2003 yılında Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesinden sonra da Türkmenler için değişen bir şey olmamış Türkmenler yok sayılmış, göçe zorlanmış, yaşadıkları bölgelerin demografik yapıları değiştirilmeye çalışılmıştır (Al-Safiq, 2016, s. 110-116; Jasim, 2013, s. 90-91). ABD'nin Irak topraklarını işgali sırasında başlayan terör örgütlerinin faaliyetleri, 2011 yılında ABD'nin bölgeden çekilmesinden sonra da devam etmiş, bölgede siyasal istikrar sağlanamamıştır. Bu kaotik ortamdan en fazla etkilenen taraflardan biri de Türkmenler olmuştur. Özellikle 2014-2017 yılları arasında IŞİD'in kontrolü sağladığı bölgelerde yaşanan çatışmalarda yıkım çok fazla olmuş, Türkmen nüfusunun yoğun olduğu bu bölgelerde binlerce Türkmen hayatını kaybederken, yüzbinlerce Türkmen de göç etmek zorunda kalmıştır. 2019'dan sonra IŞİD'in eylemlerinin artması, hâlâ göçmen durumunda olan iki milyon Iraklı'nın evlerine dönmelerini zorlaştırmaktadır (Duman, 2016, s. 7, 22; Duman, 2020, s. 59). Bugün binlerce Türkmen de aynı şekilde göçmen olarak başka ülkelerde ya da kamplarda zor koşullarda hayatlarına devam etmektedir. Göç edilen bölgelerin yaşanabilir durumda olmamasından ve güvenlik endişelerinden dolayı Türkmenler yurtlarına dönememektedirler.

Mehmet Ömer Kazancı, koronavirüs salgını üzerine kaleme aldığı "Bize Göre Korona Sizden Çok Merhametli" adlı şiirinde, terör neticesinde yaşadıkları topraklardan göç etmek zorunda kalarak evlerinden barklarından olan, çadırlarda sefalet içinde hayatlarını devam ettirmeye çalışan Türkmenlerin göçmen kamplarında yaşadığı drama dikkat çekmektedir. Kazancı, mülteci çocukların dilinden kaleme aldığı şiirinde, tüm dünyaya korku salan salgının, Türkmenlerin kamplarda yaşadığı sefaletin yanında hiçbir öneminin olmadığını şu dizelerle ifade etmektedir:

*Önceden evimizi başımıza yıktınız
Darmadağın ettiniz barımızı barkımızı önceden
Sonra sağlık adına önümüze çıktınız
- "Evde kalın evde kalın Korona var" çağrısıyla
Ulan utanmaz mısınız, hangi evde
Biz yıllardır çadırlarda yaşıyoruz rezil sefil
Açlıktan kıvrılıyor üşüyoruz soğuktan
Kış kıyamet günleri
Seller basıyor bizi*

*Alıyor götürüyor içimizi
Haberiniz olmadı mı? Nerdeydiniz?*

Tüm dünyada olduğu gibi, Irak'ta da salgının önüne geçebilmek için çeşitli kısıtlamalara gidilmiş, hükümet zorunlu olmadıkça dışarı çıkılmamasını isteyerek halka "evde kal" çağrısında bulunmuştur. Kazancı, hükümetin "evde kal" çağrısına, terör nedeniyle yurtlarından, evlerinden ayrılmak zorunda kalan göçmenlerin kamplarda yaşadıkları dramı gözler önüne sererek karşılık vermektedir. Şair, bu çağrının evleri olanlar için normalken, hijyen ve sosyal mesafe kurallarına uymanın mümkün olmadığı kamplarda sefalet içinde yaşamak zorunda olan binlerce Türkmen için ne kadar anlamsız olduğunu, siyasi otorite tarafından göz ardı edilen hatta suçsuz yere zulüm gören insanlardan salgınla birlikte kurallara uymalarının beklenmesinin ne denli yersiz ve adaletsiz olduğunu vurgulamaktadır.

Kazancı, "Önceden babamızı götürdünüz/ Sonradan annemizi eli bağlı gözü bağı/ Ne gördünüz, bizlerden ne gördünüz/ Ömrümüzü karanlıklara gömdünüz" şeklinde mülteci çocukların dilinden aktardığı isyanda, bir taraftan Türkmenlere haksız yere yapılan eziyetlere, diğer taraftan ise devlete olan güvensizlik ve geleceğe olan ümitsizliğe dikkat çekmektedir. "Geçmişin bilgisi, gelecekteki olası tehlikelere karşı yaptığımız yorumları etkileyerek kaygıya yol açar" (Ünal, 2020, s. 69) bilgisinden hareketle, şiirde aslında sadece son dönem değil, yüzyıldır yönetime gelen her siyasi otorite tarafından zulme uğratılan, yok sayılan, asimile edilmeye çalışılan Türkmenlerin yaşadıkları güvensizliği ve bunun yarattığı kaygıyı görmekteyiz. Günlük hayatın içinde yaşanan bu derin ümitsizlik ise inançla aşılmaya çalışılmaktadır:

*- "Evde kalın evde kalın korona var"
Neden bu telâş şimdi, bu tedirginlik niçin
Bu kadar mı önemliyiz sizin için
Sağlığımız bu kadar mı önemli
Yoksa bize bulaştı mı size de bulaşacak
Korkmayın,
Sizinle paylaşmayız bu şerefi
Korkmayın,
Ölürken götürmeyiz kendimizle
Tanrı katına sizi*

Kazancı, koronavirüs salgınına Irak Türkmenlerinin yaşantılarından yola çıkarak, evrensel bir bakış açısıyla da ele almıştır. "Vaktinde Geldin Korona" adlı şiirinde, aslında tüm dünyada yaşanan savaflara, çatışmalara, kaosa gönderme yapan Kazancı, salgın nedeniyle günlük hayatın durma noktasına gelmesinden dolayı koronavirüsün ortaya çıkmasına "olumlu" yaklaşmış ve gerek Irak

Türkmenleri gerekse insanlık için adeta faydalı görmüştür. Şair, şiirinde savaşların yaşandığı, zulümlerin arttığı, yaşanan sosyal adaletsizlikler nedeniyle gelir dengesizliğinin dayanılmaz boyutlara ulaştığı bu kaos döneminin salgın nedeniyle sonlandığına dikkat çekmekte ve artık tek kaosun "virüs" olduğunu ifade etmektedir:

*Dünya elden gidiyordu
Herkes feryat ediyordu
Birbirinin elinden
Vaktinde geldin korona*

*Boğuşuyordu insanlar
Acımasızca birden
Ayırdın birbirinden
Evlerine kapattın
Ne güzel bir iş yaptın
Son verdin başımızın
Her türlü ağrısına
Artık ne silah sesi
Ne gözyaşı
Artık anneler dingin
Artık koşup-koşuşma yok
Boş yere
Herkes en aza razı
Vaktinde geldin korona*

Görüldüğü gibi şair, koronavirüsün silah seslerini susturduğunu, gözyaşlarını dindirdiğini ve tam zulümlerin arttığı bir dönemde gelerek bu felakete son verdiğini söylemekte ve "vaktinde geldin korona" dizesini sık sık tekrar ederek memnuniyetini belirtmektedir. Şair şiirin devamında ise "Ne çalan kaldı ne çırpın/ Ne övgüyle kolları sıvayan/ Döviz Dolar çeteleri/ Ortalıktan kayboldular" diyerek son yıllarda ülkede yaşanan toplumsal ve siyasal yozlaşmalara dikkat çekmektedir.

Virüsün ortaya çıkıp hızla tüm dünyaya yayılmasıyla birlikte insanlığın doğaya verdiği zararlar da konuşulmaya başlanmıştır. Salgının ortaya çıkmasında, yaşanan teknolojik ve endüstriyel gelişmeler neticesinde ekolojik dengenin tahrip edilmesinin de rol oynamış olabileceği yönünde yorumlar yapılmış ve insanların doğanın dengesini bozarak çevreye verdiği zararlara dikkat çekilmiştir. Bu dönemde, devletlerin uyguladığı kısıtlamalar neticesinde hayatın durma noktasına gelmesiyle, insanın doğaya verdiği zarar azalmış ve doğanın biraz olsun nefes almaya başladığı gözlemlenmiştir. Teknolojinin doğa ve insanlar üzerindeki olumsuzluklarına Kazancı'nın da değindiği görülmektedir. Kazancı, 2020 yılının Mart

ayında kaleme aldığı "Vaktinde Geldin Korona" şiirinde, gerek Irak'ta gerekse dünyada uygulanan karantinaların aslında doğa için ne kadar faydalı olduğunu, doğanın yeniden huzur bulduğunu dile getirerek koronavirüse "olumlu" bir yaklaşım sergilemiştir. Şair, teknolojinin doğa üzerinde yarattığı olumsuzlukların, salgının başlamasıyla uygulanan kısıtlamalar neticesinde nasıl sonlandığını şu şekilde dile getirmiştir:

*Teknoloji susuverdi
Söz artık kâinatın
Gemisiz denizlerde
Balıklar daha mutlu
Uçakların gürültüsü
Bozamıyor rahatını
Kuşların kuğuların
Tırım tırak seslerinden
Ürkmüyor artık çocuklar
Ve ağaçlar,
Sararmıyor
Egzozların küllerinden*

Koronavirüsün insanlar arasında herhangi bir ayırım (sınıf, ırk, milliyet, cinsiyet vb.) gözetmeksizin herkesi tehdit etmesi, en güçlü devletlerin liderlerinin dahi bu virüse yakalanması, "eşitlikçi" olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. Aynı hissiyatın Türkmenler arasında da oluştuğunu Kazancı'nın şiirinde görebiliyoruz. Kazancı, "Özdeşliğin anlamını/ İlk olarak kavıyoruz" şeklindeki dizeleriyle, Osmanlı'nın Irak topraklarından ayrılmasından sonra gelen bütün yönetimlerce her daim görmezden gelinen, hatta baskı ve zulüm gören Irak Türkmenlerinin yaşadıklarına gönderme yapmaktadır. Koronavirüs, "eşitlikçi" davranarak sadece savaşlar, çatışmalar ve terör neticesinde uzun yıllardır "ölüm" olgusunu sıradanlaştıran Türkmenleri değil, savaşları çıkaranları, çatışmaları yaratanları, terörü destekleyenleri de hedef almaktadır. Bunun yarattığı memnuniyet şairin dizelerine şu sözlerle yansımaktadır:

*Özdeşliğin anlamını
İlk olarak kavıyoruz
Sen müşterek çilemizsin
Saf ve safi
Sinsi sinsi
Hepimizi aynı dozla avlıyorsun
Kara beyaz, soylu soysuz demeden.*

Tarih boyunca toplu ölümlerin yaşandığı salgın hastalıkların sebepleri, özellikle erken dönemlerde tıp yeterince gelişmediği için insanlar tarafından anlamlandırılmamış ve uzun süre Tanrı'nın

insanlara verdiği bir ceza olarak algılanmıştır (Kılıç, 2004, s. 124, 144). Örneğin tarihte görülen en büyük salgınlardan vebaya neden olan bakterinin 19. yüzyıl sonlarında keşfedilmesine kadar, insanlar bu hastalığın nedenlerini bilmediklerinden ötürü ilahi kaynaklı olduğunu düşünmüşler ve çözümü tıpta değil dinde, kilisede aramışlardır (İstek, 2017, s. 174-175, 185). Aslında diğer kutsal kitaplarda olduğu gibi Kur'ân-ı Kerim'de de salgın hastalıklar gibi musibetler, ilahi kaynaklı görülmekte ve "Size musibetten her ne şey isabet ederse kendi ellerinizin kazandığı şey sebebiyledir." (Şûrâ 42:30) denilerek yaşanan musibetlerin sorumlusunun insanoğlu olduğu belirtilmektedir. Kazancı'nın hem "Vaktinde Geldin Korona" hem de "Koronadan Uyarı" başlıklı şiirlerinde bu inancın tezahürleri görülmektedir.

Kazancı, "Dünya elden gidiyordu/ Herkes feryat ediyordu" dizeleriyle başladığı "Vaktinde Geldin Korona" adlı şiirini, "Vaktinde geldin Korona/ Vaktin gelir gideceksin" dizeleriyle tamamlamakta, hatta bunu tekrarlayarak vurgulamaktadır. Şairin nazarında virüsün bir vaktinin olması, İslamiyet'te salgın hastalık gibi musibetlerin asıl sebebinin zulüm olduğu yönündeki inancı hatırlatmakta (Köse, 2020, s. 844), dolayısıyla yaşanan adaletsizlikler, zulümler neticesinde bir uyarı mahiyetinde gönderilen virüsün, ancak insanlığın bunun farkına varıp bundan ders çıkarması ve zulmü sonlandırmasıyla biteceği intibamı uyandırmaktadır.

"Koronadan Uyarı" başlıklı şiir ise koronavirüsün, füzeler, kitle imha silahları icat ederek bir nevi "Tanrı rolünü oynamaya kalkışan" insanı cezalandırmak için, Tanrı tarafından gönderildiği vurgusu üzerine kurgulanmıştır. Şiirde, aslında virüs Tanrı tarafından insanları cezalandırmak için gönderilen ölüme meleştiği "Azrail" olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair, savaşları çıkaranları, Tanrı rolünü oynayanları, yarananın gücünü yok sayarak kibre kapılanları hedef aldığı şiirde, aslında insanoğlunun tüm teknolojik gelişmelere rağmen ne kadar aciz olduğunu vurgulamaktadır:

*Ne güne
S-400 füzeleri,
Batroytları,
Atomları,
Hidrojen bombaları
İcat ettin ne güne
(...)
Ne güne,
Gururunu besliyordun ne güne
"Bizi artık durduramaz" diyordun
"Ne Halik ne de mahlûk"...*

*Bir paçavra maskenin
Arkasında şimdi bak
Gizliyorsun kendini
Süt dökmüş kedi gibi
Bir paçavra maske ile
Bıyığını sakalını
Siliverdim yüzünden
Ve bağladım ağzını
Açılmasını tekrar kaba
Tekrar çirkin sözler ile
Küfredemesin Halik'ına
Artık diken üstündesin
Haddini bil
Buyruk öyle, alıyorum
Alıp götürüyorum
Seni ben de bilemediğim,
Bir güne
Ne güne...*

Koronavirüs, 2019 yılının sonunda ortaya çıktıktan kısa süre sonra salgına dönüşmüş, ne modern tıbbın ne de devletlerin aldığı önlemler salgının önüne geçebilmiştir. Koronavirüs salgını neticesinde doğa karşısındaki aczinin bir kere daha farkına varan insanoğlu, bunun yarattığı kaygıyı gidermek için yaradana sığınmış ve ölümden sonra yaşam inancıyla teselli bulmuştur. Nihayetinde ölüm karşısında hissedilen kaygıyı, ancak "ölümsüzlük vaadi"yle aşmak ya da azaltmak mümkündür ki bu da dinlerde öte dünya inancıyla mevcuttur (Ünal, 2020, s. 70; Türkmen, 2001, s. 15). Ölümden sonra yaşam inancına, Kazancı'nın "Kalk Toparlan" adlı şiirinde rastlamaktayız. Şair, tıpkı Yunus'un "Ölümden ne korkarsın, korkma ebedi varsın" ya da ölümü "şeb-i arus" sayan Mevlana'nın "Bir yanda ölümdür, ama o yanda doğumdur" demesi gibi, ölümü bir kurtuluş olarak görmekte ve ölümden sonra cennette yaşamın devam edeceğine dair inanç taşımaktadır (Kaplan, 2001, s. 100; Biray, 2013, s. 150). Öte dünyada kendisini ebedi bir saadetin beklediğine olan inancı sayesinde ölüm kaygısının üstesinden gelen şair, şiirinde koronavirüse karşı teslimiyetçi bir anlayışla karşımıza çıkmaktadır.

*Öpüşmeye yasak konu
Sarılmaya da yasak
Bakışmaya da konacak
Anlaşılan,
İşler böyle ters giderse...
Kalk toparlan,
Gidiyoruz, kalk toparlan*

*Buralarda adam gibi yaşamak
Tadını kaybediyor gündün güne
Üst üste ah, üst üste ah
Ah ü fîğan her sabah...
Kalk toparlan gidiyoruz
Şu nefesin ötesinde bir yöre var
Bir son durak
Övüyorlar,
Adı cennet
Her şey güvence altında
Her şey mubah
Ne sevmek suç
Ne de sevişmek günah
Her şey mubah
Toparlan kalk
Gidiyoruz...*

Görüldüğü gibi şair, şiirinde bu dünyadaki yaşamı bir taraftan “şu nefes” diyerek azımsarken, diğer taraftan öte dünyayı “son durak” olarak niteleyerek esas mekânın orası olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca bu dünyada yaşanan acıların, zulümlerin hatta virüsün getirdiği kısıtlamaların öte dünyada olmadığını söyleyerek, bu dünyadaki yaşamın anlamsızlığına dikkat çekmektedir.

Öte dünya inancı, Kazancı'nın “Bize Göre Korona Sizden Çok Merhametli” adlı şiirinde de görülmektedir. Şair, şiirde virüse yakalanıp hastalanmayı “şeref” olarak görmekte ve “Ölürken götürmeyiz kendimizle/ Tanrı katına sizi” diyerek salgında ölen Türkmenlerin Tanrı katına çıkacağı ifade etmektedir. Bu da İslam inancında salgın hastalıklardan ölenlerin şehit sayıldığı ve Tanrı katında büyük mükâfatlara mazhar olacakları inancının (Kılıç, 2020, s. 43) şiire yansımaları olduğunu düşündürmektedir. Şiirde, yıllardır Türkmenlere zulmedenlerin ise “günahkâr” ya da “kâfir” oldukları için cehenneme gidecekleri vurgusu yapılmaktadır:

*Sağlığımız bu kadar mı önemli
Yoksa bize bulaştı mı size de bulaşacak
Korkmayın,
Sizinle paylaşmayız bu şerefi
Korkmayın,
Ölürken götürmeyiz kendimizle
Tanrı katına sizi
Sizin gibi küstahları
Lâyık değil, reva değil,
Müstahak değilsiniz
Bizim ile yaşamaya bu kaderi*

Koronavirüsün hızla yayılması, dünyada tedbir amaçlı çeşitli uygulamaları beraberinde getirmiştir. Sosyal izolasyon ve karantina, salgın döneminde virüsün yayılmasının önüne geçebilmek için en gerekli uygulamalardan olmuştur. Ne var ki bu uygulamalar, günlük hayatın akışını tamamen değiştirmiş, evde oturmak kişilerin stres düzeylerini arttırmış, yaşamlarını zorlaştırarak olumsuz etkiler yaratmıştır. İnsanlar bu yeni düzende, kendi hayatlarının kontrollerinin elinden alındığı duygusuna kapılmış, bu da beraberinde mutsuzluk ve kaygı gibi duyguları ortaya çıkarmıştır (Direk Tecirli, 2020, s. 33-34). Nitekim Çin'in en büyük sosyal medya platformlarından biri olan Weibo'daki kullanıcı yazışmalarının içerik analizi yapıldığında da Wuhan'da karantina döneminde kaygı ve depresyon artarken mutluluğun azaldığı tespit edilmiştir (Bilge vd. 2020, s. 47). Kazancı'nın "Hangi Yaştayız Dostlar" şiirinde de hayatın durma noktasına gelmesinin zorluğu ve bunun yarattığı ruh hâlini görmekteyiz. Şiirdeki "Dünya çökmüş üstümüze/ Biz kalmışız altında/ Enkazların..." dizeleri, şairin bu dönemdeki karamsarlığının en yalın şekliyle ifadesi gibidir. Şiirde zamanın hızlı geçişinden dem vuran şair, eskiden hayatın acısıyla tatlısıyla yaşandığını, ancak koronavirüs salgınında uygulanan kısıtlamalar ve sosyal izolasyon nedeniyle hayatın hiç olmadığı kadar anlamsızlaştığını dile getirmekte ve artık geçmiş yaşamın unutulduğunu söylemektedir. Şair, "Oysa iki bin yirmi çok vebalı" dizesiyle de bir taraftan insanlık tarihinin en korkunç salgınlarından vebaya gönderme yaparken diğer taraftan salgınla beraber Irak'taki kaotik ortamda yaşamının daha da zorlaştığını ifade etmekte ve Irak Türkmenlerinin yaşadığı drama dikkat çekmektedir:

*Hiç olmuş mu böyle bir şey
Ben baktım takvimlere hiç olmamış
Seğirterek geçmemiş ömrümüzün yılları
Hep durmuşlar bir yerlerde bizim ile sohbet
Çayımızı içmişler, işte şaka, işte espri, işte
Eğlenceli havalar estirmişler
Veya soğuk havalar
Üşütücü, titretici
İyi kötü, acı tatlı
Bir şeyler sezdirmişler
Oysa iki bin yirmi çok vebalı
Setreylesin setreyleyen
İlk günlerinden beri korona virüsünü
Salıverdi canımıza
Alıverdi canımızı
İki bin on dokuzu, hatta daha öncesini
Unutturdu birden bire*

*Unutturdu bizi bize
Hangi yaştayız dostlar
Hangi yaştayız dostlar
Ben unuttum yaşımı*

Koronavirüs ortaya çıkar çıkmaz hızlı bir şekilde dünyaya yayılmış ve insanlık bu salgına hazırlıksız yakalanmıştır. Devletler her ne kadar salgının önüne geçebilmek için önlemler alsada yeterli gelmemiş, başta sağlık sektörü olmak üzere pek çok alanda sıkıntılar yaşanmıştır. Salgının ortaya çıkmasından bir yıl sonra aşılama başlamış olsa da maalesef dünyada pek çok ülkenin aşığı ulaşma imkânı yoktur. Bu şartlar altında salgının yakın vadede sonlanmayacağı uzmanlar tarafından sık sık hatırlatılmaktadır. Dolayısıyla bir taraftan salgının tüm hızıyla devam etmesi ve zaman zaman sağlık sektörünün tıkanma noktasına gelmesi, diğer taraftan salgının ne zaman biteceğı konusundaki belirsizlik, insanları umutsuzluğı sevk etmekte ve kaygılarını arttırmaktadır. Kazancı'nın şiirlerinde bu belirsizlik durumu gözlemlense de yine de ümitvar olduğu anlaşılmaktadır.

*Dünyamız hasta dostlar
Yoğun bakımda yatıyor
O kocaman o koskoca bildiğimiz
Kalbi aciz
Meşakkat ile atıyor
Ha durdu ha duracak
Kınamayın,
Azarlamayın dostlar
Ne de olsa dünyamız
(...)
Dua edin iyileşsin
Kendine gelsin bir az
Özlüyoruz
Ne de olsa dünyamız
(Dünya İçin Dua Edin)*

*Vaktinde geldin Korona
Vaktin gelir gideceksin
Ardından iyi kötü
Hatıralar bırakarak
Vaktin gelir gideceksin
(Vaktinde Geldin Korona)*

SONUÇ

Bugün neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını nedeniyle insanlar, sevdiklerini kaybetme ve ölüm korkusu yaşasalar da aslında dünyanın farklı coğrafyalarında farklı hissiyatların oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu da toplumların içinde buldukları şartlarla alakalıdır. Kendi vatanlarında yıllardır maruz kaldıkları zulümlerden dolayı yılgınlık, umutsuzluk ve sisteme güvensizlik içinde olan Irak Türkmenleri, bir taraftan zorlu şartlar içerisinde hayatlarını devam ettirmeye çalışırken, diğer taraftan salgının hızla yayılması ve sağlık hizmetlerinin yeterli düzeyde olmaması dolayısıyla daha fazla sıkıntıya maruz kalmaktadırlar.

Çağdaş Irak Türkmen edebiyatının önde gelen şairlerinden Mehmet Ömer Kazancı, bu salgın döneminde Irak Türkmenlerinin yaşadıklarına kayıtsız kalmamış, koronavirüsle ilgili kaleme aldığı şiirlerinde halkının çektiği sıkıntıları dile getirmiştir. Kazancı, salgının önüne geçebilmek için "evde kal" çağrısında bulunan Irak hükümetine, terörden dolayı yaşadıkları topraklardan ayrılarak göçmen kamplarında kalan Türkmenlerin yaşadığı dramı gözler önüne sererek cevap vermiştir. Kazancı, özellikle son dönemde oldukça artan toplumsal ve siyasal yozlaşmalardan ve ülkede siyasi istikrarın olmamasından dem vurmaktadır. Şair şiirlerinde sadece Irak topraklarında değil, tüm dünyada yaşanan savaşlara dikkat çekmekte ve yaşanan bu zulümlerden dolayı virüsün, insanlığını cezalandırmak amacıyla Tanrı tarafından gönderildiğini ifade etmektedir.

Kazancı'nın şiirlerindeki en dikkat çekici taraf, şairin, koronavirüsün ortaya çıkmasıyla başlayan salgını farklı bir bakış açısıyla ele alarak "olumlu" yaklaşmasıdır. Kazancı, savaşların, çatışmaların koronavirüs salgınıyla son bulduğunu, uygulanan karantinalar neticesinde hayatın durma noktasına gelmesiyle doğanın biraz olsun nefes aldığını, virüsün ayırım yapmadan herkesi tehdit etmesinden dolayı eşitlikçi olduğunu söyleyerek, koronavirüs salgınına farklı bir yorum getirmektedir.

Kazancı'nın şiirlerinde yaşanan siyasi ortamdan bağımsız insanî korkular, kaygılar da söz konusudur. Bunlardan en belirgin olanı, bu dönem koronavirüsün yarattığı evrensel bir duygu olan ölüm korkusudur. Ancak şair, ölüm karşısında teslimiyetçi bir tavır sergilemiş, ölüm karşısındaki çaresizliğini öte dünya inancıyla aşmaya çalışmıştır. Salgından dolayı tüm dünyada uygulanan sosyal izolasyon ve karantinaların, günlük hayat akışını değiştirmesi ve bunun yarattığı mutsuzluk Kazancı'nın şiirlerine de yansımıştır. Ancak, tüm

yaşananlara rağmen şairin yine de umutlu olduğunu söylemek mümkündür.

Görüldüğü gibi, Kazancı koronavirüs ile ilgili kaleme aldığı şiirlerde, bir taraftan yıllardır yaşanan zulüm karşısında Irak Türkmenlerinin dertlerine tercüman olmakta; diğer taraftan salgının tüm insanlıkta yarattığı ortak korkuları, kaygıları, mutsuzlukları dillendirmektedir.

KAYNAKÇA

- Al-Chalaby, A. F. S. (2015). Irak Türkmen edebiyatında Mehmet Ömer Kazancı hayatı-eserleri-edebi şahsiyeti. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Al-Safiq, R. M. A. (2016). Türkiye-İrak ilişkilerini etkileyen faktörler (2003-2013). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bilge, Y. ve Bilge Y. (2020). Koronavirüs salgını ve sosyal izolasyonun psikolojik semptomlar üzerindeki etkilerinin psikolojik sağlık ve stresle baş etme tarzları açısından incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 38-51.
- Biray, N. (2013). Mahtumkulu şiirlerinde ölüm teması. *Bengü Bitig Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* (Gül, Bülent, Ed.) içinde 101-107. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Burcu, E. ve Akalın E. (2008). Ölüm olgusu üzerine sosyolojik tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 29-54.
- Çetin, İ. (2020). *Elektronik ortamda covid-19 salgın edebiyatı (şiir örneği)*. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-18.
- Direk Tecirli, N. ve Ucuz, G. ve Özel, F. (2020). İzolasyon, karantina, sosyal mesafe ve ruh sağlığı. *Adli Tıp Bülteni*, 25(1), 32-38.
- Duman, B. (2016). *Işid sonrası Türkmenler ve Türkmen bölgelerinin durumu*. Ankara: ORSAM Rapor: 203.
- Duman, B. (2020). ABD işgalinin 17. yılı: Irak'ta durum ve geleceğe dair beklentiler. *Ortadoğu Analiz*, 11(93), 56-59.
- İstek, E. (2017). Avrupa'da veba salgını ve salgında din faktörü (Viyana örneği). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 36(62), 173-204.
- Jasim, J. Z. (2013). Irak Türkmenlerinin dil durumu. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 68-104.

- Kaplan, M. (2001). *Şiir tahlilleri II (Cumhuriyet devri Türk şiiri)*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kılıç, O. (2004). *Genel hatlarıyla dünyada ve Osmanlı Devleti'nde salgın hastalıklar*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Kılıç, O. (2020). Tarihte küresel salgın hastalıklar ve toplum hayatına etkileri (Muzaffer Şeker vd., Ed.). *Küresel salgının anatomisi: insan ve toplumun geleceği* içinde 13-53. Ankara: TÜBA.
- Köse, S. (2020). Küresel salgının inanç değerleri bakımından yorumu ve dini hayata etkileri (Muzaffer Şeker vd., Ed.). *Küresel salgın anatomisi insan ve toplumun geleceği* içinde 839-863. Ankara: TÜBA.
- Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe meâli âlîsi (1993). Ömer Nasuhi Bilmen, Haz. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Küzeci, Ş. (2006). *Kerkük şairleri (Irak Türkmen şairleri)*. Ankara: DGTYB Yayınları.
- Mohammed, H. A. (2015). Kardaşlık Dergisi'nde Irak Türkmenlerinin hikâyesi (1961-1997). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Örnek, S. V. (2016). *Türk halkbilimi*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Saatçi, S. (1996). *Tarihi gelişim içinde Irak'ta Türk varlığı*. İstanbul: İstanbul Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sağır, A. (2017). *Ölüm sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Şeker, M. vd. (2020). *Covid-19 pandemi değerlendirme raporu*. Ankara: TÜBA Raporları: 34.
- Türkmen, F. (2001). Türk destan ve halk hikâyelerinde ölümden sonra dirilişin ifade ediliş şekilleri. *Türksoy, Türk Dünyası Kültür, Sanat, Haber ve Araştırma Dergisi*, 2, 15-19.
- Ünal, S. (2020). Dehşet yönetimi kuramı bağlamında covid-19 salgını hakkında psikososyal bir değerlendirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 67-71.

ARAŞTIRMA TELİF / ONAY BELGESİ

Onay

2020 yılının Şubat-Nisan aylarında, koronavirüs salgını hakkında kaleme aldığım "Bize Göre Korona Sizden Çok Merhametli", "Vaktinde Geldin Korona", "Koronadan Uyarı", "Kalk Toparlan", "Hangi Yaştayız Dostlar", "Dünya İçin Dua Edin" başlıklı altı şiirimin Dr. Öğr. Üyesi Ferah Türker İltter tarafından incelenmesine ve Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi (ÇÜTAD)'nin Haziran 2022 sayısında "Çağdaş Irak Türkmen Şairi Mehmet Ömer Kazancı'nın "Koronavirüs" Şiirleri Üzerine" başlığı altında yayımlanmasına onay verdiğimi beyan ederim.

M. Ö. Kazancı
25.4.2022

Şair Mehmet Ömer Kazancı

Tel: 0790 220 40 75